

СТАНОВИЩЕ

от

проф. д-р Елица Енчева-Мицова, д.м

Началник клиника по Лъчелечение в УМБАЛ „Св. Марина Варна

Професор в Катедра „Образна диагностика и лъчелечение”

на МУ “Проф. д-р П. Стоянов” - Варна

на дисертационен труд

„ФОРМИРАНЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА РЕНТГЕНОВИТЕ ЛАБОРАНТИ, СЪОБРАЗНО ЕВРОПЕЙСКИТЕ СТАНДАРТИ И ПОТРЕБНОСТИТЕ НА СЪВРЕМЕННОТО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ“

на докторант: Мариана Живкова Йорданова

За присъждане на образователна и научна степен „Доктор“

Област на висше образование: 7. Здравеопазване и спорт

Професионално направление: 7.4. Обществено здраве

Специалност „Управление на здравните грижи ”

С научни ръководители:

Доц. д-р Клара Георгиева Докова, д.м и

Доц. Маринела Иванова Грудева, д.п

Данни за процедурата

Със заповед на Зам. Ректора на МУ-Варна № Р-109-336 от 20.11.2015 г. Мариана Живкова Йорданова е зачислена като докторант в самостоятелна форма на обучение в докторска програма по „Управление на здравните грижи”. Представен е протокол за успешно положен докторантски изпит. На основание решение на катедрен съвет на катедрата по Здравни грижи, относно готовността за публична защита и предложение за Научно жури, Мариана Йорданова е отчислена с право на защита със Заповед на Ректора на МУ-Варна № Р-109-297 от 24.09.2019 г.

Биографични данни и кариерно развитие

Мариана Живкова Йорданова завършва Институт за подготовка на здравни кадри със средно специално образование - Пловдив, специалност „Рентгенов лаборант” през 1982 г. Придобива ОКС „бакалавър” по „Здравни грижи” в МУ – София (2001 г.), ОКС „Магистър” по педагогика към СУ „Кл. Охридски” (2003 г.) и ОКС „Магистър” по „Управление на здравните грижи” през 2012 г. в Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов” – Варна.

Професионалната ѝ дейност започва през 1982 година като професионалист по здравни грижи – рентгенов лаборант към Онкологичен диспансер – Варна, а след това работи последователно в Първостепенна общинска болница – Шумен като рентгенов лаборант и във Военно-морска болница като старши рентгенов лаборант (1989 – 2002 г.). От 2002 г. след успешно положен конкурсен изпит заема длъжността „преподавател” в новоразкритата специалност „Рентгенов лаборант” в Медицински колеж – Варна. От 2003 г. и до момента е Ръководител на УС „Рентгенов лаборант”. Член е на Българската асоциация на професионалистите по здравни грижи и Асоциацията на рентгеновите лаборанти в образната диагностика и терапия.

Описателна характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд, разработен от Мариана Йорданова, е в обем от 170 страници, структуриран според стандартните изисквания, включващ: Въведение, Литературен обзор – актуалност на проблема, Цел, задачи, работни хипотези, материал и методи, Собствени проучвания, резултати и обсъждания, Изводи, Предложения, Приноси, Библиография. Илюстриран е с 16 фигури, 10 таблици и 9 приложения. Библиографската справка съдържа 186 литературни източника, от които 85 са на кирилица и 101 на латиница.

Оценка на актуалността на темата

Темата на дисертационния труд се отличава със своята актуалност, поради това, че професията на рентгеновия лаборант е тясно свързана и повлияна от напредъка и развитието на технологиите, довели до формиране на трите основни направления в Радиологията: образна диагностика, нуклеарна медицина и лъчетерапия, които имат необходимост от овладяването на специфични компетентности за практикуването им. Именно напредъкът в технологичното развитие поставя дискусивно въпроса за определяне на границите на компетентност на рентгеновия лаборант в съвременното и бъдещото здравеопазване.

Образованието на рентгенови лаборанти се оказва ключов фактор за адекватен отговор на динамично развиващите се научни постижения и мултисекторни потребности на практиката. Наличието на Европейска квалификационна рамка (ЕКР) в областта на образованието налага необходимост от проучване на съответствието ѝ със ситуацията в нашата страна по отношение обучението на рентгенови лаборанти.

Професията и образованието на рентгеновите лаборанти в България до сега не са били обект на специално проучване.

Методология на проучването

Основната цел и задачите са конкретно формулирани и отразяват прецизно извършената от Мариана Йорданова изследователска работа. Докторантът използва набор от разнообразни методи, адекватни за постигане на целта. Структурата и съдържанието на разработения инструментариум са подчинени на спецификата на набираната информация от съответната група респонденти. Проучени са нормативни документи, регламентиращи обучението и дейността на рентгеновите лаборанти за голям брой страни и литературни източници относно учебната документация, организацията и практиките на обучението на рентгенови лаборанти по света и в България. Извършени са сравнителни анализи на съответствието в наименованията на дисциплините от ЕДИ и тези в рамката на ЕФРД, както и на знанията и уменията заложи в учебните програми с тези от препоръчителната рамка, разработена от Европейската федерация на рентгенологичните дружества (ЕФРД) от една страна, а от друга сравнение на компетентностите от Наредба 1 и Квалификационната характеристика с компетентностите от компетентностната рамка на ЕФРД като е потърсена степен на съответствие/несъответствие между тях. Във връзка с провеждането на качествено изследване е потърсено мнението на експерти в направление „Радиология“ относно адекватността на подготовка на бъдещите професионалисти и готовността им за самостоятелно практикуване на професията в реална работна среда чрез провеждане на полу-структурирани интервюта записани, транскрибирани и анализирани. Чрез извършеното количествено проучване е потърсено и мнението на практикуващи рентгенови лаборанти, обучаващи се, преподаватели и потребители относно степента на владене на професионалните компетентности от ЕКР, които са важни за клиничната работа на рентгеновия лаборант.

При обработката на данните за количествените анализи е използван статистическия софтуерен продукт SPSS for Windows, версия 21.

Използвани са следните анализи за статистическо представяне на резултатите: Качествените променливи в описателния анализ са представени като абсолютен брой и относителен дял, а количествените като средна стойност и стандартно отклонение.

При проверката на хипотези са използвани съответно непараметричния тест хи квадрат, сравняване на средни между две независими извадки с Т-тест на Стюдънт и

сравняване на средни между повече от две независими извадки с еднофакторен дисперсионен анализ. За ниво на значимост е използвано $\alpha = 0.05$.

Резултати и обсъждане

В основната си част проучванията, които е извършила докторантката са проведени самостоятелно, с оглед на по-голяма точност и достоверност. Получените резултати от проведените проучвания Мариана Йорданова анализира, обсъжда и умело извежда като дефицити в нормативната уредба у нас по отношение на обучението на рентгенови лаборанти, което се явява бариера за разширяване ролята на рентгеновите лаборанти в диагностичния и лечебен процес. Систематичният анализ на обучението на рентгенови лаборанти по света е очертал тенденцията за преход към университетски базирано образование, с бакалавърска степен по комбинирани програми, подготвящи професионалисти и по трите направления в радиологията. Въз основа на сравнителния анализ, който Мариана Йорданова е направила между Наредбата за ЕДИ и рамката за компетентности на Европейската федерация на рентгенологичните дружества (ЕФРД) е показател, че въпреки високата степен на съответствие между дисциплините включени в Наредба за ЕДИ и техните наименования и рамката на ЕФРД, липсва съответствие с важни области на компетентност като „Математическа грамотност” и „Изследвания и одит”, които имат пряко отношение към работата на рентгеновия лаборант. Сравнителният анализ на съдържанието на учебните програми по отношение на знанията и уменията и заложените в компетентностната рамка на ЕФРД, направен от докторантката е показал, че знанията, които студентите трябва да усвоят, са дифинирани добре, но в недостатъчна степен са отразени уменията и професионалните компетентности, които трябва да бъдат постигнати. Анализирайки нормативната уредба, докторантката стига до извода, че Наредба № 1 е структурирана твърде общо и не отразява спецификата на дейностите, които извършва рентгеновия лаборант. Липсват дейности, които в други страни са разрешени за самостоятелно извършване от него. Като резултат от проведените полу-структурирани интервюта с експертите, докторантката посочва категоричната им подкрепа за разширяване професионалните дейности на лаборантите.

Представените тринадесет основни извода, ясно и точно са формулирани и характеризират детайлно получените резултати от изпълнението на поставените задачи и цел на дисертационния труд. За първи път е анализирано съответствието/не съответствието на знанията, уменията и компетентностите, заложените в нормативната

уредба у нас със знанията, уменията и компетентностите в компетентностната рамка на Европейската федерация на рентгенологичните дружества (EFRS).

Справката за приносите, представена с дисертационния труд, отразява обективно реалните постижения на Мариана Йорданова. Приносите в дисертационния труд са с оригинален, теоретико-приложен и практико-приложен характер.

Формулираните предложения и приноси на дисертационния труд са направените на базата на собствените данни от научното проучване.

Дисертационния труд е написан на добър стил, прецизен по отношение на терминологията.

Във връзка с дисертационния труд докторантката е представила три пълнотекстови публикации, две от които в чуждестранно издание и една в българско издание.

Авторефератът достоверно възпроизвежда съдържанието на дисертационния труд.

Лични впечатления

Познавам Мариана Йорданова като мотивиран и успешен колега. Оценявам високо нейната прецизност и отговорност както към студентите, така и към колегите. Притежаваните от нея качества като увереност и добронамереност я утвърждават като много добър професионалист, преподавател и колега.

Заклучение

Дисертационния труд на Мариана Йорданова е с висока научна и практическа стойност, допринасящ за оптимизиране ролята на рентгеновия лаборант в диагностичния и лъчелечебен процес.

Въз основа на цялостната оценка на предоставената ми документация считам, че Мариана Живкова Йорданова, покрива напълно изискванията на Закона за развитие на академични състав в Република България, Правилника за приложението му и Правилника за развитието на академичния състав в Медицински университет - Варна. Давам положителен вот за присъждане на Мариана Живкова Йорданова на образователната и научна степен „Доктор” по специалност „Управление на здравните грижи”.

30.09.2019г.

Изготвил становището:

проф. д-р Елица Енчева ~~Мицова~~, д.м